

Otázka: Obecná psychologie - orientace člověka ve světě

Předmět: Společenské vědy

Přidal(a): Barbora Kopecká

Obecná psychologie

- zabývá se obecně platnými psychickými jevy a procesy. Odhlíží od rozdílů mezi lidmi a snaží se nalézt, co je všem lidem *společné*
- předmětem obecné psychologie jsou především otázky *vnímání, pamatování, učení a myšlení*.

Analyzátor

- člověk vnímá pomocí svého fyziologického aparátu, tomu se říká analyzátor
- analyzátory jsou složeny z receptorů, které jsou citlivé na podněty, z dostředivého nervu, a z mozkuvého ústředí, kam je vedena informace. Řídí se z něj činnost analyzátorů jako celku a vzniká tam vlastní počitek.

Druhy receptorů:

- zrakové
- sluchové
- čichové - čichový epitel nosní dutiny
- chuťové - chuťové pohárky na sliznici jazyka - sladkost, kyselost, slanost, hořkost
- kožní /hmatové/ - pro tlak, teplo a chlad

možno dělit:

a) vnější- zrak, sluch, čich, hmat, chuť

b) vnitřní- vnímání bolestí, teploty, hladu, rovnováhy, polohy

POČITEK, ČITÍ

- činnost analyzátorů se nazývá ČITÍ - při tomto reflexním procesu na nás musí předmět bezprostředně působit (vůně jídla, bolest žaludku) ... výsledkem čití je POČITEK

zvláštnosti čití:

1) smyslová adaptace - změna intenzity podnětu se nám v prvním okamžiku jeví jako zkreslená

(př: kino, tma, prudce se rozsvítí ... bolí oči)

2) synestézie - jev, kdy při působení na jeden smyslový analyzátor se nám objeví představa v

jiném smyslovém analyzátoru (barevné slyšení)

3) zákon kontrastu - při změně síly podnětu → jinak vnímáme ten druhý

4) sensibilace - citlivost orgánu ovlivněna jiným (nevidomí)

- POČITEK je odraz jednotlivých vlastností předmětů a jevů, které nás obklopují a bezprostředně na nás působí - vnímáme zde pouze jednu vlastnost předmětu (např. chuť, barva...) - na rozdíl od VJEMu, který je odrazem souhrnu vlastností předmětů a jevů, které momentálně působí na naše analyzátory (např. vjem jablka - analyzátor chuti, zraku, čichu..)

- v běžném životě se vyskytují většinou vjemy, neboť čistý počitek je spíš výsledkem teoretické abstrakce

druhy počitků:

- zrakové
- sluchové - psychické zážitky při zrakovém čítí jsou počitky barvy
- čichové - vůně, zápachy
- chuťové - sladká, kyselá, hořká, slaná
- tepelné - bolest z chladu, teplo, horko, palčivá bolest
- tlakové - ostrý - tupý, tvrdý - měkký, hladký - drsný, vlhký - suchý, lechtavý - svědivý
- polohy a rovnováhy
- pohybu
- bolesti - bolest bodavá, tupá, palčivá
- kožní, hmatové - studený, vlažný, teplý, horký, hladký, drsný...
- viscerální - orgánové počitky - pocit hladu, žízně, nechutenství, nutkání ke zvracení,...

REFLEXNÍ OBLOUK

- je základní jednotkou fungování nervové soustavy
- receptorem vstupuje podnět do centrální nervové soustavy (dostředivou drahou), tam je zpracována odpověď, která je odstředivými drahami vedena do efektoru (např. nějaký sval nebo žláza)

NERVOVÁ SOUSTAVA

- slouží k zachycení a zpracování podnětů působících na organismus a zajištění odpovídající reakce
- u člověka je ústřední částí nervové soustavy CNS, která se skládá z mozku a míchy
- základní stavební jednotkou nervového systému je nervová buňka - neuron. Hlavní funkcí neuronu je tvorba a vedení nervových vzruchů

VZRUCH, ÚTLUM, REFLEX, DRUHY REFLEXŮ

VZRUCH, ÚTLUM

- Základními nervovými procesy jsou
 - - vzruch - podráždění, určitá část mozku pracuje.
 - - útlum - tlumí příslušnou část mozku.

Oba procesy se ovlivňují a podmiňují. Neustále v mozku probíhají.

REFLEX

- reflex je základním prvkem nervové činnosti, je to odpověď na vnější či vnitřní podnět

- reflexní teorii rozvinul I.P.Pavlov

- **dělení:**

- **Nepodmíněné vrozené reflexy** - reakce na biologicky významné podněty (potravní, obranné, pohlavní, orientačně pátrací, stabilizační)
- **Podmíněný reflex** - naučený, získaný
- **Instinkty** - u člověka minimální

Ivan Petrovič PAVLOV (1849-1936)

- ruský fyziolog, navázal na Bechtěreva a Sečenova svou teorií vyšší nervové činnosti - teorie podmíněných a nepodmíněných reflexů

- strávil 20 let studiem trávicího systému, získal Nobelovu cenu

- prováděl experimenty na psech:

- psi slinili ještě před tím než jim potravu skutečně podal, začali slinit již při pohledu na jídlo, misku, asistenta, který jídlo přinášel. Pavlov zjistil, že narazil na klasické podmiňování, slinivý reflex je vrozenou nepodmíněnou reakcí. Snažil se zjistit, zda může naučit spojovat reakci a neutrální podnět - takový, který reakci přirozeně nevyvolává - zvonek, jídlo. Poté, co byl postup mnohokrát zopakován začali psi slinit již při pouhém zvonku. Stal se tak podmíněným podnětem a slinění se stalo podmíněnou reakcí

VNÍMÁNÍ (percepce)

= proces, který zachycuje to, co zrovna v daném okamžiku působí na naše smyslové orgány

- vnímací aparát člověka je uspořádán tak, aby z podnětů, které jsou dodávány jeho smyslům, dokázal vytvořit vjem - obraz reality. Vjem je výsledkem procesu vnímání

- vnímání je ovlivněno různými faktory - např. zkušenosti, osobností a tzv. zákony celostní a tvarové psychologie, např:

- - zákon blízkosti - prvky, které jsou u sebe, vnímáme tak, jako by patřily k sobě
- - zákon uzavřenosti - pokud schází část tvaru, máme tendenci jej doplnit...

VLASTNOSTI VNÍMÁNÍ:

- **výběrovost** - snažíme se vnímat ty informace, které jsou pro nás v ten okamžik nejdůležitější
- **pregnantnost** - princip doplňování - jsme schopni doplnit do celku i tvar, který jako celek nevidím
- **celistvost** - tendence vnímat jednotlivosti jako celek (např. vidím hlavu koně, domyslím si tělo)
- **konstantnost** - tentýž předmět poznám bez ohledu na to, v jaké poloze či vzdálenosti je vnímán
- **zaměřenost** - reverzibilní vnímání - např. vnímám popředí na rozdíl od toho, co je v pozadí..atd.

CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÍCH DRUHŮ VNÍMÁNÍ

- vnímání tvaru - formy a velikosti, působí tzv. tvarové zákony
- vnímání prostoru - vnímání prostorových vztahů vnímaných objektů (zrak, zkušenosti člověka..)
- vnímání hloubky (vzdálenosti) - uplatňuje se i sluch, ovlivněno minulou zkušeností..
- vnímání pohybu - uskutečňuje se sluchem, zrakem...
- vnímání času - subjektivní
- sociální vnímání - z vnějších projevů usuzujeme vnitřní charakteristiku. první dojem
- vnímání mimovolní (neúmyslné) a vnímání záměrné (úmyslné)
- vnímání podprahové

Individuální rozdíly ve vnímání - typy vnímání:

- **analytický typ** - lidé s tendencí rozkládat to, co vnímají na jednotlivé části, na detaily
- **syntetický typ** - lidé soustředící se na celek
- **analyticko-syntetický typ** - vnímání, které spojuje přednosti analytického i syntetického typu
- **emocionální typ** - snížení objektivity, dá hodně na "srdce"

Nedokonalost vnímání

- klam - hůl ponořená do vody
- iluze - na základě skutečného vjemu **X**vjem neodpovídá předmětu
- halucinace - chorobná představa, silná jako vjem **X**nejde o vnímání!!

PŘEDSTAVA (asociace)

- představa vzniká aktivací paměťové stopy a umožňuje nám vybavit si nějaký předmět, jev, aniž ho v danou chvíli vidíme, cítíme nebo slyšíme
- představa je něco, co jsem viděl, cítil, slyšel v minulosti, ale jsem schopen si to vybavit

- funkce představ:
 - funkce regulační - představa cíle
 - funkce kompenzační - (nežijeme jen v současnosti ale vnímáme i minulost a budoucnost, máme možnost „vyrovnat se“)

- 2 základní druhy představ:
 - **vzpomínkové**
 - eidetické - neliší se od vjemů. přesné, živé (pravdy malých dětí, schizofrenie)
 - obsedatní - vybavují se proti naší vůli, duševní poruchy
 - fantazijní - nové představy
 - rekonstrukční - na základě popisu, údajů,..
 - konstrukční - spojení v mozkové kůře - nové vynálezy
 - bdělé snění - subjektivní, relaxace

- mnoho druhů představ, např.:
 - vizuální, sluchové, čichové,
 - jedinečné (každý z nás si představí něco jiného), obecné (představa něčeho, co je obecné pro všechny, pro všechny stejné - semafor),
 - paměťové (velmi shodná s původním vnímáním),
 - vzpomínkové (týká se nějakého děje),
 - perseverační (ráno slyším písničku a pak si jí celý den zpívám)
 - eidetické (představa nějaké vysněné činnosti)

Rozdílnost představ od vjemu

- představa od vjemu se liší tím, že není tak přesná jak původní vjem, je fragmetálnější (útržkovitá)
- Představa - méně živá, nestálá - prchavá, aktivní, není celistvá
 - Vjem - živý, celistvá, stálý, pasivní a aktivní (vjem je to co vidím, cítím, slyším)

POZORNOST

= psychický stav člověka, který se projevuje zaměřeností a soustředěním vědomí

- ze svého okolí si vybíráme pouze některé podněty, na které zaměřuje pozornost (obránná funkce), ostatní podněty na okraji našeho vědomí

- druhy pozornosti:

a) podle zapojení vůle

- Neúmyslná (mimovolní)

- Úmyslná (záměrná) - udržovaná vůlí člověka, její rozvoj souvisí a rozvojem vůle

- Poúmyslná - nejdřív nechci (vůle), ale pak mě to chytne

b) podle zaměřenosti

- vnitřní - vlatní prožívání, umožňuje sebeuvědomování a sebevýchovu
- vnější

c) podle počtu dominant

- koncentrovaná - na 1 dominantu (tenis, míření,..)
- rozptýlená - více věcí (značky, provoz, telefon=řidič)
- roztržitost - opak pozornosti

- VLASTNOSTI POZORNOSTI:

- Intenzita - pozornosti je dána stupněm koncentrace pozornosti
- Stálost - délka soustředění, je individuálně značně rozdílná
- Rozdělování - schopnost věnovat pozornost více předmětům současně
- Přenášení - rychlost přenášení pozornosti z jednoho předmětu na druhý

- nepozornost

- skutečná
- zdánlivá - Kelišová (dělá, že neposlouchá)

PAMĚŤ

- psychický proces, schopnost přijímat, podržet a znovu oživit minulé vjemy

- fáze paměti:

- ukládání (zapamatování, vštípení, kódování)
 - buď záměrné nebo bezděčné
 - mechanická, logická paměť
- uchovávání
 - u spontánně zapamatovaných informací dochází časem k jejich změně
 - nutné opakování
 - Ebbinghasovy křivky zapomínání (viz.obr.)
- vybavování informací
 - rekognice (znovupoznání)
 - reprodukce (usilování o záměrné vybavení informace)
 - rozpomínání - subjektivní
 - mnemotechnické pomůcky
- zapomínání - informace se ztrácí, neschopnost informaci si znovu vybavit

- typy paměti:

- podle zdroje informací
 - vizuální, sluchová, pohybová, čichová, chuťová, hmatová
- podle obsahu
 - mechanická, logická
 - bezděčná, záměrná
- podle udržení v paměti
 - dlouhodobá
 - krátkodobá

- dělení:

- **Explicitní** – historie osobní a „světová“
- **Implicitní** – dovednosti (chůze, držení příboru apod.)

ČINITELE OVLIVŇUJÍCÍ PAMĚŤ

- motivace, stupeň koncentrace, opakování, využívání mnemotechnických pomůcek...

ASOCIAČNÍ ZÁKONY

- naše představy podléhají tzv. asociačním zákonům

- „pravidelnosti“ při vybavování představ: .

1) **primární** asociační zákony

- **zákon dotyku v prostoru a čase** – v souvislosti s konkrétním místem si představím nějakou událost, která se mi tam přihodila
- **zákon podobnosti a kontrastu** – v souvislosti s nějakým člověkem, který má určitou vlastnost, si představím někoho jiného s podobnou vlastností nebo naopak někoho kdo je úplně jiný

2) **sekundární** asociační zákony

- **zákon živosti** (citové významnosti) – živější zážitky máme tendenci si vybavovat častěji
- **zákon novosti** – tendence vybavovat si novější zážitky častěji než jiné
- **zákon častosti** – častěji vnímané předměty se našemu vědomí vybavují častěji než jiné

MYŠLENÍ

- je zprostředkovaný a zobecňující způsob poznávání předmětů a jevů na základě pochopení jejich vzájemných vztahů a souvislostí

- Individuální vlastnosti myšlení: přesnost, pružnost, hloubka, šířka, rychlost, samostatnost, kritičnost, tvořivost ...

- formy myšlení

1. pojem - odraz obecných a podstatných vlastností předmětů a jevů ve vědomí člověka

- - pojem zvíře je obecnější než pojem pes - má větší rozsah

2. soud - je vyjádřením vztahu mezi dvěma pojmy

- - soudy něco tvrdíme nebo popíráme - Jana je krásná.

3. úsudek - vyjadřuje vztah mezi dvěma nebo více soudy

- - vznikají PREMISY
- induktivní - Ovoce obsahuje vitamíny.
- deduktivní - Hruška má vitamíny.
- analogické - Zatáhlo se, byla bouřka. Zatahuje se..

- 1.soud: jablka obsahují vitamíny, 2.soud: pomeranče obsahují vitamíny ... úsudek: ovoce obsahuje vitamíny

- myšlenkové operace - určité myšlenkové postupy

- analýza - myšlenkové rozdělení celku na části
- syntéza - myšlenkové spojování jednotlivých částí, vlastností nebo vztahů a jevů skutečnosti
- srovnávání - zjišťování podrobnosti a rozdílnosti různých předmětů a jevů.
- abstrakce - vyčleňování podstatných a obecných vlastností předmětů a jevů
- konkretizace - docházíme k podřazeným pojmům později
- zobecňování (generalizace) - zjišťování a spojování společných a podstatných vlastností

- druhy myšlení:

podle stupně praktičnosti, konkrétnosti a teoretičnosti

- 1) praktické myšlení - operuje s vjemy bezprostředně působících předmětů a jevů
- 2) názorné (konkrétní) myšlení - využívá názorných představ
- 3) abstraktní (teoretické) myšlení - operuje s pojmy, symboly a jejich významy

podle charakteru zadaného problému a podle způsobu řešení problému.

1) konvergentní (sbíhavé) myšlení

- - uplatňuje se při problémech, které mají pouze 1 způsob řešení
- - tradiční, ustálená, zavedená, typická řešení

2) divergentní (rozbíhavé) myšlení

- - uplatňuje se při tvořivých problémech, mohou mít několik řešení
- - nápaditá, překvapivá, nekonvenční, kuriózní řešení

Př.: Student při zkoušce z fyziky měl za úkol zjistit výšku věže pomocí barometru. Student navrhl dvě řešení: hodit barometr z věže dolů, změřit délku jeho pádu a pak vypočítat výšku věže, nebo spustit barometr po laně dolů a hloubku změřit. Obě řešení byla z oblasti divergentních. Tradiční řešení bylo změřit rozdíl tlaků.

Fáze řešení problémů

Problém - je situace, úloha, činnost, kterou má člověk vyřešit či vykonat, přičemž mu nejsou známy cesty řešení. daný problém řeší myšlením, přičemž uplatňuje myšlenkové operace a již osvojené vědomosti a dovednosti.

Fáze řešení problémů

- 1) seznámení s problémem
- 2) rozbor problému - končí stanovením hypotézy
- 3) vlastní řešení - ověřování platností hypotéz
 - vhladem - rychlému proniknutí do problému a nalezení řešení
 - pokusem a omylem - vylučujeme omyly
 - postupnou plánovitou myšlenkovou činností - využívání analýz a syntéz
- 4) nalezení řešení
- 5) kontrola, příp. zdokonalení (evaluace) řešení

ŘEČ

- Řeč je nástrojem myšlení a zároveň prostředkem dorozumívání
- nástrojem řeči je JAZYK, jako systém slov a znaků
- dělení řeči:
 - VNITŘNÍ - člověk rozmlouvá sám se sebou
 - VNĚJŠÍ řeč:
 - - písemná
 - - mluvená - možno doplnit prostředky nonverbální komunikace
- výhody a nevýhody:
 - mluvená řeč - V - kontakt s posluchači, N - málo času na výběr vhodných slov
 - psaná řeč - V - dostatek času, N - psychicky náročnější než mluvená

INTELIGENCE

= soubor schopností umožňující učení a řešení problémů

= schopnost myšlení a učení

- druhy inteligence - dle Raymond Cattella

- Fluidní - vrozená, biologická, je nezávislá na kultuře, oddělená od školních znalostí
- Krystalická - závisí na kultuře, ve které žijeme, závisí na vzdělání

- typy inteligence :

Teoretická (abstraktní)- verbálně

- ta část inteligence, kterou lze měřit testy IQ
- projevuje se jako schopnost řešit dobře definované problémy
- schopnost zacházet s pojmy, bohatost a plynulost vyjadřování, nalézání obecných souvislostí a znaků, jejich pojmenovávání, logické myšlení atd.

Praktická - neverbálně

- schopnost řešit problémy každodenního života.
- v těchto případech řešení není jednoznačné a zpravidla existuje několik alternativních způsobů
- nejasná je často i formulace úkolu
- schopnosti zacházet s předměty, nástroji, vnímání prostorových vztahů a orientace v prostoru, kvalita a rychlost koordinace zraku a rukou atd.

Sociální

- schopnost pohybovat se v sociálním prostředí
- tj. řídit lidi, umět s lidmi jednat a manipulovat (umět předvídat chování druhých), pohotově reagovat na jejich podněty apod.

Emoční - nový pojem

- není závislá na IQ a velmi podstatně ovlivňuje úspěšnost jedince v rodině, na pracovišti, v sociálních a intimních vztazích
- v psychologii se rozlišuje inteligence a intelekt:
 - INTELIGENCE - užší speciálnější označení schopností
 - INTELEKT - zahrnuje spolu se schopnostmi také vědomosti, dovednosti, popř. obecně poznávací předpoklady
- bylo prokázáno, že v průběhu učení a vyučování dochází nejen k osvojování vědomostí a specifických dovedností, ale že se mohou rozvíjet také intelektové schopnosti.

měření inteligence

- IQ /intelligenční kvocient/, ke zjištění IQ se používají intelligenční testy
- založeno na porovnání norem intelektového výkonu pro daný chronologický věk s fakticky dosaženým výkonem (mentální věk)

UČENÍ

= proces získávání změn v chování a vlastnostech organismu (výsledek aktivity subjektu v závislosti na vnějších a vnitřních podmínkách a na výsledcích vlastní činnosti)

- učení je relativně trvalá *změna chování*, která vyplývá z nácviku. Týká se nejen získávání vědomostí a dovedností, ale učíme se, čeho se bát, co mít rád, komu věřit, komu se vyhýbat.

- Didakticky (pedagogové) - proces záměrného, cílevědomě navozovaného osvojování vědomostí, dovedností a návyků

- fáze učení:

1/ motivační fáze - člověk si uvědomuje pohnutky, které ho vedou k učení

2/ poznávací fáze - jedinec se snaží proniknout do podstaty problému, získává informace...

3/ výkonová fáze - pochopení dané látky

4/ kontrolní fáze - prověření naučených vědomostí

- druhy učení:

1/ INTELEKTUÁLNÍ - memorování (učení se nazpaměť), pojmové učení

2/ MOTORICKÉ - osvojování si zručností a návyků

3/ SOCIÁLNÍ - učení se typickým projevům společenského chování (pozdravit...)

- faktory ovlivňující průběh učení:

- tělesný stav - tělesná svěžest či únava
 - psychický stav - nálada, stav pozornosti...
 - volní vlastnosti - důležitá je vytrvalost, soustavnost, svědomitost, důkladnost...
 - motivace
 - mikroklima - prostředí (teplota, vlhkost, proudění vzduchu...)
 - správné časové rozvržení, techniky učení...
-
- křivka učení
- = grafické znázornění závislosti výsledku (rychlost splnění úkolu, počet chyb, úspěšnost apod.) na opakování pokusu (počet pokusů, délka tréninku apod.)
- většinou mívá vzestupný charakter, po určité době stagnuje